

ОТНОШЕНИЕ НА ЕКВИВАЛЕНТНОСТ НА ИЗБРАНИ ПОЛСКИ И БЪЛГАРСКИ ТЕРМИНИ В СЪДЕБНИ АКТОВЕ (ПО НАКАЗАТЕЛНИ ДЕЛА)

Наталия Длугош

Институт по славянски филологии, Университет „Адам Микевич“ в Познан

THE RELATIONS OF EQUIVALENCE BETWEEN SELECTED POLISH AND BULGARIAN LEGAL TERMS IN COURT ACTS (CRIMINAL CASES)

Natalia Długosz

Institute of Slavic Philology, Adam Mickiewicz University in Poznań

Резюме. В настоящата статия се съпоставят полски и български правни термини, означаващи наименованията на съдилищата, имената на съдебните органи, помощниците, страните и другите лица, участващи в делото. Изготвянето на съпоставката даде възможност да се определят типове еквивалентни отношения между термините в двата езика в разглежданите съдебни актове. За определянето на видове на еквивалентни отношения между полските и българските правни термини беше използвано понятието *денотативна еквивалентност*, въведено от Вернер Колер. Разпознаването на видовете отношения на еквивалентност е отправна точка за разглеждане на трудностите и стратегиите за превод, които преводачът трябва да предприеме.

Ключови думи: преводаческа еквивалентност, правна терминология, полски език, български език

Abstract: The article juxtaposes Polish and Bulgarian terms in terms of the names of courts, the names of court authorities, assistants, parties and other persons involved in the case in Polish and Bulgarian. The compilation of the juxtaposition made it possible to resolve what

* Copyright of each paper stays with the respective authors. The works in the Papers of the Institute for Bulgarian Language are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International Licence (CC BY 4.0)

type of equivalence relations we are dealing with in the type of court records under study. To determine the type of equivalence relations between Polish and Bulgarian legal terms, I used the concept of denotative equivalence distinguished by Wolter Koller. Recognizing the types of equivalence relations is the starting point for considering the difficulties and translation strategies that the translator must undertake.

Keywords: translation equivalence, legal terminology, Polish language, Bulgarian language

Преводачът на правни текстове трябва не само да владее отлично езиците от двойката, на която превежда. Преводът на този тип текстове често изисква решаването на интерпретационни проблеми, които далеч надхвърлят филологическата компетентност. Задължително в работата на преводача е познаването на правните норми, приложими в правните системи на общностите, към които са адресирани текстовете. В областта на функционирането на правните системи и езиците, които ги обслужват, се сблъскваме с редица трудности, които, от една страна, са свързани с функционалната еквивалентност на термините (напр. липса на еквивалентност, фалшива еквивалентност, разбирана като липса на покритие на значението на термините в правната действителност и т.н.), а от друга страна, са свързани със спецификата на специализирания език и връзката му със стандартния език¹. Що се отнася до текстовете на съдебни актове, от първостепенно значение е да се разпознаят средствата, използвани в първоначалния текст, и да се определи въздействието, което трябва да окаже целевият текст. Тази обусловеност определя ориентацията на превода към целевия текст, тъй като възприемането на подобна стратегия дава възможност за пренасяне на определен тип ред, който функционира в друга обществено-политическа система, в целевата система.

В превода от полски на български и обратно, когато става въпрос за превеждане на съдебни актове, е необходимо първо да се осъзнаят разликите в организацията на съдебната система в двете държави. От само себе си се разбира, че не е възможно тук да се опишат различията между полската и българската съдебна система, тъй като това не е предмет на настоящата статия. Въпреки това дори чисто схематичният поглед върху въпроса разкрива някои разлики между системите, които могат да бъдат от значение при преводаческата дейност. Затова нека разгледаме диаграмите, илюстриращи организацията на съдебните системи в двете страни.

¹ Предмет на много научни изследвания е именно отношението на еквивалентност, разглеждано в контекста на отношението между специализирания и стандартния език, срв. напр. на полска почва Lukszyn 2002: 137; Ligara 2011; Mazurkiewicz-Sułkowska 2014 : 10; Łapa 2015: 45 и сл.; Moroz 2020 : 168 и много други.

Илюстрация 1 и 2: Организация на полската съдебна система

Източник: www.zpe.gov.pl

Върховен съд		
Обикновени съдилища	Военни съдилища	Административни съдилища
Апелативни съдилища	Окръжни военни съдилища	Първичен административен съд
Окръжни съдилища	Гарнизонни военни съдилища	Административни съдилища по воеводства
Районни съдилища		

Върховен съд
Апелативен съд съд на втора инстанция
Окръжен съд съд на първа инстанция /съд на втора инстанция
Районен съд съд на първа инстанция

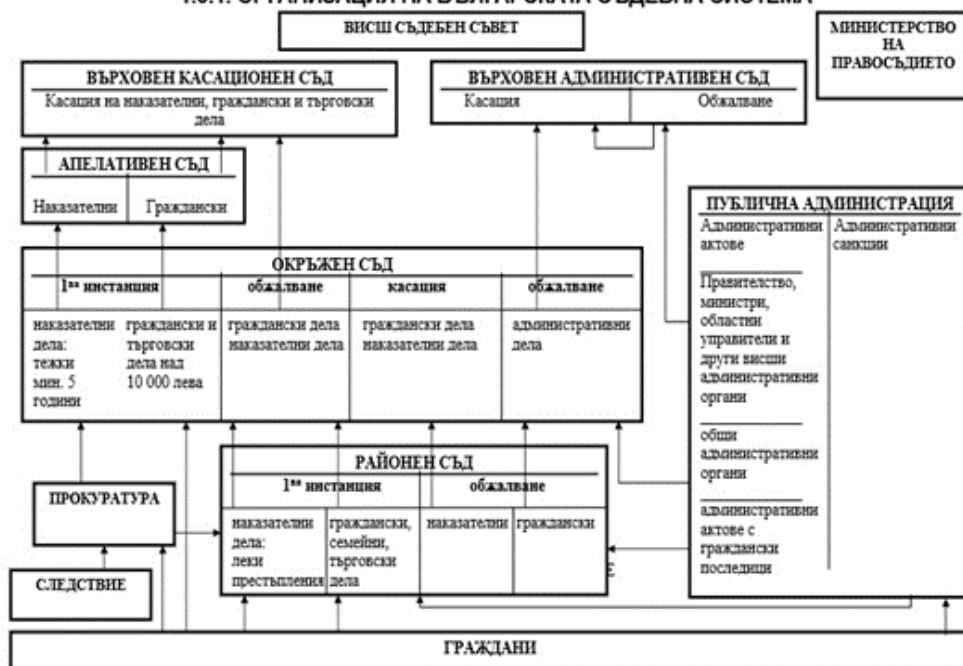
Текст в лилаво: Касация

Текст в зелено: Оплакване

Sąd Najwyższy		
Sądy powszechne	Sądy wojskowe	Sądy administracyjne
<ul style="list-style-type: none"> • Sądy apelacyjne • Sądy okręgowe • Sądy rejonowe 	<ul style="list-style-type: none"> • Wojskowe Sądy Okręgowe • Wojskowe Sądy Garnizonowe 	<ul style="list-style-type: none"> • Naczelny Sąd Administracyjny • Wojewódzkie Sądy Administracyjne

1.3.1. ОРГАНИЗАЦИЯ НА БЪЛГАРСКАТА СЪДЕБНА СИСТЕМА

Илюстрация 3: Организация на българската съдебна система
 Източник: *Призоваване. Наръчник за служители. Проект за развитие на съдебната система в България*²

Дори само при повърхностен поглед върху схемите разликите стават очевидни. Тук трябва да се подчертае, че несъответствията се наблюдават и на ниво вътрешна организация на структурите на отделните съдилища, което в преводаческата практика също може да породи трудности, особено с оглед на липсата на семантични еквиваленти и появата на непреводими термини.

Но да преминем към истинския предмет на настоящата статия, който е ограничен набор от полски и български правни термини, присъщи на текстове на наказателни присъди, като те се разглеждат спрямо видове еквивалентни отношения между тях в двойката езици полски и български. Правните термини се разбират като езикови изрази, които могат да бъдат под формата на едносегментна или многосегментна структура. Те са еднозначно дефинирани с помощта на правна дефиниция, извлечена от конкретен законодателен акт (срв. Moroz 2020: 164). Най-важните характеристики на един правен термин са неговите произволност, еднозначност и специализация. Терминът притежава стриктно определени денотативни свойства, като служи за назоваване на конкретни елементи на извънезиковата реалност сред ограничен кръг потребители, които се възползват от специализирания език в професионалната си дейност³. Интересуващите ни лексикални единици са взети от корпус текстове, който създадох за целите на изследването и който се състои от сто съдебни решения на окръжни съдилища (по 50 за всеки език). Текстовете на полските съдебни решения са взети от:

- Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych⁴
- Dziennik Wyroków i Ogłoszeń Sądowych⁵
- System Analizy Orzeczeń Sądowych⁶.

Корпусът от българските текстове беше събран с помощта на базата данни на портала *Съдебни дела*⁷.

Преди да бъдат подложени на сравнителен анализ избрани групи правни термини в текстовете на присъдите, важно е да се разгледат структурните шаблони на съдебните присъди в двата езика. Съдържанието на диспозитива в полското законодателство е определено в член 325 от Наказателно-процесуалния кодекс (Kodeks postępowania karnego), който гласи:

² file:///C:/Users/natre/Downloads/Summons%20Manual%20BG.pdf [25.03.2024]

³ Лексикалната единица, разбирана по този начин, функционира като професионален знак – вж. Gajda 1990: 38, Halas 1995: 5; Choduń 2007: 124, Grochowski 2017: 13 и много други.

⁴ <https://orzeczenia.ms.gov.pl>

⁵ <https://ebos.pl>

⁶ <https://www.soas.org.pl>

⁷ <https://dela.bg>

Kodeks postępowania karnego

Art. 325. [Sentencja wyroku]

Sentencja wyroku powinna zawierać wymienienie sądu, sędziów, protokolanta oraz prokuratora, jeżeli brał udział w sprawie, datę i miejsce rozpoznania sprawy i wydania wyroku, wymienienie stron i oznaczenie przedmiotu sprawy oraz rozstrzygnięcie sądu o żądaniach stron.

Art. 325. [Диспозитив]

Диспозитивът на решението трябва да съдържа наименованието на съда, съдиите, съдебния секретар и прокурора, ако е участвал в делото, датата и мястото на разглеждане на делото и издаването на присъдата, определението на страните и предмета на делото, както и решението на съда по исквете на страните.⁸

На свой ред задължителните елементи на българските съдебни актове са посочени в член 34 от Наказателно-процесуалния кодекс, който гласи:

Наказателно-процесуален кодекс

Чл. 34. Всеки акт на съда трябва да съдържа: данни за времето и мястото на издаването му; наименованието на съда, който го издава; номера на делото, по което се издава; имената на членовете на състава, на прокурора и на съдебния секретар; мотиви; диспозитив и подписите на членовете на състава.

Както виждаме, българските насоки се отнасят до съдебния акт като цяло, докато полският кодекс изрично предвижда съдържанието на диспозитива на съдебното решение. Освен това беглият анализ на ограничен брой наказателни присъди на двата езика позволи да се забележат някои разлики във формулировката на диспозитива, които са посочени в таблицата.

Полска присъда	Българска присъда
Заглавна част на съдебно решение	
номер на делото	заглавие на присъдата с номера на делото
герб на Полша: коронован орел	място и дата на присъдата
заглавие на присъдата с инвокацията: „w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej”	инвокацията: „в името на народа“
дата и място на издаване на присъдата	посочване на съда и отделението, в което е постановено решението

⁸ Преведено от Н.Д.

посочване на съда и отделението, в което е постановено решението	вид на заседание и дата на провеждането му
посочване на членовете на съдебния състав и на лицето, отговорно за изготвянето на протокола	посочване на членовете на съдебния състав и на лицето, отговорно за изготвянето на протокола
посочване на прокурора, ако е участвал в делото	посочване на прокурора, ако е участвал в делото
дата и място на разглеждане на делото и вид на заседанието	посочване на съдия-докладчик; вид и номер на делото
страните на делото	-
кратко описание на предмета на делото	-

Таблица 1: Структурните шаблони на съдебните присъди в полския и българския език: Заглавна част на съдебно решение

Полска присъда	Българска присъда
Диспозитив на съдебно решение	
решение	решение, в което се посочват страните и предмета на делото
допълнителни решения	допълнителни решения
присъждане на съдебните разноски	присъждане на съдебните разноски
-	посочване на апелативния орган и срока за подаване на жалба
<p>Върху диспозитива на решението са положени подписите на всички членове на съдебния състав. Подписите се придружават от печата на съда, постановил решението.</p>	

Таблица 2: Структурните шаблони на съдебните присъди в полския и българския език: Диспозитив на съдебно решение

Следователно посочените горе таблици показват, че и структурните схеми на съдебните решения на двата езика на много места не съвпадат. Но нека да се върнем към същността на настоящата статия.

Целта на изследването е да се посочат и съпоставят основните термини по отношение на наименования на съдилища, наименования на съдебните органи, помощници, страни на делото и други лица, участващи в делото, на полски и български език. Изготвянето на такава съпоставка ще даде възможност да се реши с какъв вид еквивалентни отношения на правни термини имаме работа в разглеждания тип съдебни актове. Определянето на видовете отношения на еквивалентност между термините е отправна точка за разглеждане на трудностите и преводаческите стратегии, които преводачът трябва да предприеме, като се има предвид, че при заверения превод трябва да се запази паралелността на преведените текстове – както формална, така и по отношение на правното действие, тъй като преведеният текст по закон придобива статут на автентичен текст.

С оглед на различните начини за разбиране на явлението еквивалентност в превода е необходимо да се уточни, че тук разглеждаме еквивалентността на ниво лексикални единици. Приема се, че запазването на еквивалентността на правния текст, което, особено в случая на наказателните присъди, се състои в запазване на правното действие на текста, е възможно чрез прилагането на принципа на еквивалентност точно на равнището на лексикалните единици и езиковите изрази. Еквивалентността, разбираана по този начин, се отнася не само до формалната структура на израза, но преди всичко до неговото семантично съдържание и обхвата на денотацията. Тук отчасти се позоваваме на видовете лексикална еквивалентност, подробно описани от Ото Каде и Албрехт Нойберт, които определят четири вида еквивалентност:

1. пълна еквивалентност – „когато между два езика има съответствие както на формално, така и на семантично ниво“;

2. факултативна еквивалентност – „когато за едно понятие в изходния език има повече еквиваленти в целевия език“;

3. приблизителна еквивалентност – „изразява връзката на еквивалентност едно към част“;

4. нулева еквивалентност – „настъпва при липса на еквивалент в целевия език“ (цит. по Kizińska 2015: 16).

Но основният инструмент, който е използван, за да се определи видът на еквивалентното отношение между полските и българските правни термини, е денотативната еквивалентност, описана подробно от Вернер Колер. Макар че Колер, разграничавайки видовете еквивалентност, я разглежда на по-сложно ниво, т.е. като отношение между изходния и целевия текст, предложената от него денотативна еквивалентност, която се състои в предаването чрез превода на информация за извънезиковия свят, съдържаща се в оригинала, се отнася до еквивалентност на ниво лексикални единици. В този случай денотативната еквивалентност ще възникне, когато елементът от езика на оригинала и елементът от езика на превода описват един и същ елемент от екстралингвистичната

действителност, съдържаща се в текста. На нивото на еквивалентност на лексикалните единици Колер разграничава пет вида отношения:

1:1 Когато е налице пълно съответствие, т.е. „моносемична единица N1 в оригиналния текст съответства в оригиналната езикова система на моносемична форма N, която има свой еднозначен аналог A с идентична стойност в езиковата система на превода.

1:част Когато моносемичната форма N от системата на езика на оригинала съответства в езика на превода на формата A, а семантичната стойност на двете форми не е напълно съвместима. Обхватът на значението на единицата в езика на оригинала може да бъде по-тесен или по-широк отколкото в езика на превода.

1:много Когато в езика на превода има повече от една лексикална единица за обозначаване на значението, съдържащо се в лексикалната единица на езика на оригинала.

много:1 Когато в езика на оригинала има повече от една лексикална единица за обозначаване на значението, което в езика на превода е представено само с една единица.

1:0 Когато е налице пълна липса на съответствие, т.е. моносемичната единица N в езика на оригинала няма еквивалент в езика на превода (цит. по Jasińska-Grabowska 2017: 125 – 126).

С цел ефективно описание на отношенията на еквивалентност между термините в изследваната езикова двойка се приема хипотетична преводаческа ситуация, в която полският език се разглежда като език на оригинала, а българският – като език на превода. И така, когато става въпрос за наименования на съдилища в двата езика, не е трудно да се определи еквивалентът, както е показано в таблицата.

Полски език	Български език
Наименования на съдилища	
Naczelny Sąd Administracyjny (NSA)	Върховен административен съд (ВАС)
Sąd Administracyjny (SA)	Административен съд (АС)
Sąd Najwyższy (SN)	Върховен касационен съд (ВКС)
Sąd Apelacyjny (SA)	Апелативен съд (АС)
Sąd Okręgowy (SO)	Окръжен съд (ОС)
Sąd Rejonowy (SR)	Районен съд (РС)

Таблица 3: Наименования на съдилища

Основната разлика в наименованията на съдилищата, които и в двата езика са дву- или трисегментни структури, се състои в това, че конкретизиращият термин, указващ вида на съда, се появява в полския език в постпозиция (след съществителното *sąd*), докато в българския език той е в препозиция (преди съществителното *съд*). Това отразява спецификата на синтаксиса на двата езика, тъй като атрибутивното прилагателно в полския език заема постпозиция, докато в българския език то предхожда съществителното име. Вътрешният синтаксис на двусъставните наименования на съдилища в полския език се основава на схемата S∩ADI⁹, а в българския език схемата е обърната: ADI∩S. В случая с *Naczelny Sąd Administracyjny*, когато в наименованието на полски език има две определения, те обикновено се разделят така, че едното идва преди съществителното, а другото – след него: ADI∩S∩ADI, в българския език тази структура съответства на синтагмата ADI∩ADI∩S – *Върховен административен съд*. Наименованието *Върховен касационен съд* в българския език изглежда доста специфично, тъй като в европейските държави преобладават двусъставни названия на тези съдилища. Употребата на прилагателното *касационен* може да се обясни, от една страна, с аналогията и желанието да се разграничи наименованието от *Върховния административен съд*, а от друга страна, употребата на прилагателното *касационен* може да се обясни с влиянието и важната роля на френската съдебна практика при създаването на българските правни актове¹⁰. Заслужава си да се отбележи разликата в изписването на наименованията в двата езика, а именно: в полския език всяка дума в наименованието се изписва с главна буква, докато в българския само първата буква на първата дума в наименованието се изписва с главна буква. Отношенията, които възникват между полските и българските термини, следва да се разглеждат най-вече като пълна еквивалентност 1:1, тъй като при тези структури може да се говори не само за формално сходство, но те се припокриват по отношението на значението и денотативния им обхват.

Когато обаче става дума за термините, които представляват наименованията на органите на съда, неговите помощници, както и наименованията на страните и другите участници в съдебното производство, ситуацията вече не е толкова еднозначна. От изследвания корпус от текстове извлякохме 29 двойки термини, между които в повечето случаи съществува отношението на пълна денотативна еквивалентност 1:1. Това се отнася за следните термини:

⁹ Използваните съкращения означават: ∩ – конкатенация, фиксиран, задължителен словоред от подчинено свързани съставни части, S – съществително, ADI – атрибутивно прилагателно.

¹⁰ Напр. срв. Добри Минков „Развитие и характер на законодателството в България“ (Minkov 2017).

Полски език	Български език
Съдебни органи, помощници на съда	
prezes sądu	председател на съда
sędzia sprawozdawca	съдия-докладчик
sędzia sądu rejonowego	съдия в районен съд
sędzia sądu okręgowego	съдия в окръжен съд
sędzia sądu apelacyjnego	съдия в апелативен съд
prokurator	прокурор
asesor sądowy	младши съдия
asesor prokuratury	младши прокурор
adwokat	адвокат
sekretarz sądowy	съдебен секретар
ławnik sądowy	съдебен заседател
mediator	медиатор
biegły sądowy	вещо лице
kurator sądowy	пробационен служител
tłumacz przysięgły	заклет преводач
lekarz sądowy	съдебен лекар
Страни и други лица, които участват в наказателно производство	
pokrzywdzony	пострадал
podejrzaný	заподозрян
oskarżyciel publiczny	държавен обвинител
oskarżyciel prywatny	частен обвинител
oskarżyciel posiłkowy	частен тъжител
przedstawiciel ustawowy	законен представител
obrońca	защитник

pełnomocnik	упълномощено лице
powiernik	повереник

Таблица 4: Наименования на съдебни органи, помощници на съда, страни и други лица, участващи в съдебно производство

В посочените двойки става въпрос за отношението, при което на една лексикална единица в езика на оригинала съответства само един термин в езика на превода, като денотативните обхвати на двете единици се припокриват. Но между тях могат да съществуват формални различия, които се коренят в писмените традиции на оформянето на съдебните актове в двете държави. Така например по отношение на полските термини *asesor sądowy* и *asesor prokuratury* спрямо българските *младши съдия* и съответно *младши прокурор* много ясно се вижда формалната разлика между тях. На полски тук се появява терминът *asesor*, който препраща към традицията на полската съдебна система, т.е. към функцията на асесор, разбран като съдебна служба, създадена по време на Първа република Полша като своеобразен консултативен орган на съдията. От друга страна, няма никакво съмнение относно денотативните обхвати на посочените еквиваленти в двата езика.

Трябва да се отбележи, че при сравнителния анализ на значението на термините в двата езика бяха използвани законодателни дефиниции и разпоредби, съответно за полския език, съдържащи се в *Kodeks postępowania karnego* (КРК), и за българския език, съдържащи се в *Наказателно-процесуален кодекс* (НПК).

Посочените долу примери показват дефиниционната информация, въз основа на която бяха класифицирани еквивалентните отношения като 1:1.

pokrzywdzony : пострадад

КРК

Rozdział 4. Pokrzywdzony

Art. 49. § 1. **Pokrzywdzonym** jest osoba fizyczna lub prawna, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo.

НПК

Глава осма. ПОСТРАДАЛ

Чл. 74. (1) **Пострадал** е лицето, което е претърпяло имуществени или немуществени вреди от престъплението.

oskarżyciel prywatny : частен обвинител

КРК

Rozdział 6. Oskarżyciel prywatny

Art. 59. § 1. Pokrzywdzony może jako **oskarżyciel prywatny** wnosić i popierać oskarżenie o przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego.

НПК

Раздел II. Частен обвинител

Чл. 76. Пострадалият, претърпял имуществени или неимуществени вреди от престъпление, което се преследва по общия ред, има право да участва в съдебното производство като **частен обвинител**.

obrońca : защитник

КРК

Rozdział 9. obrońcy i pełnomocnicy

Art. 82. **Obrońcą** może być jedynie osoba uprawniona do obrony według przepisów o ustroju adwokatury lub ustawy o radcach prawnych.

Art. 83. § 1. **Obrońcę** ustanawia oskarżony; do czasu ustanowienia obrońcy przez oskarżonego pozbawionego wolności, obrońcę może ustanowić inna osoba, o czym niezwłocznie zawiadamia się oskarżonego.

НПК

Глава десета. ПРАВНА ПОМОЩ

Раздел I. Защитник

Лица, които могат да участват като защитници

Чл. 91. (1) **Защитник** на обвиняемия може да бъде лице, което упражнява адвокатска професия.

(2) **Защитник** може да бъде и съпругът, възходящ или низходящ роднина на обвиняемия.

Чл. 93. (1) **Защитникът** се избира и упълномощава от обвиняемия освен в случаите, предвидени в този кодекс.

Обаче в събрания материал освен напълно съответстващи двойки термини присъстват и други примери, които остават в отношение на денотативна еквивалентност от типа 1:много или по-точно 1:2. Имам предвид следните двойки термини:

Полски език	Български език
oskarżony	обвиняем/ подсъдим
radca prawny	правен съветник/ юрисконсулт

Таблица 5: Примери на еквивалентно отношение от типа 1:2

В този случай става въпрос за положение, при което вместо един полски термин в българските съдебни решения се използват взаимозаменяемо два термина. По-специално, ситуацията на взаимозаменяема употреба на лексемите *обвиняем* и *подсъдим* в решенията на българските съдилища изглежда интересна, тъй като тук е нарушен принципът на единство на правните термини, т.е. принципът, че само един термин съответства на едно понятие. Макар че в българските наказателни решения преобладава лексемата *обвиняем* за обозначаване на страна в производството (с тази дума е озаглавена главата, определяща правата и задълженията на *обвиняемия*), то все пак се случва вместо нея да се използва и лексемата *подсъдим*. Това не е типична, нито желана ситуация в един правен текст. Лексемите се различават по семантичната си мотивация, като първата посочва „лицето, на което е вменена вина“ – *обвиняем*, „този, на когото е вменено обвинение“, докато във втората акцентът пада върху подлагане на съдебен процес на „лицето, подлежащо на осъждане“ – *подсъдим*, „този, който подлежи на осъждане“. В процеса на превеждане на съдебното решение появата на два термина в текста на един и същ съдебен акт може да дезориентира неопитния преводач. Оказва се, че в разработката на главата в българския Наказателно-процесуален кодекс, въпреки че терминът *обвиняем* е цитиран и дефиниран като основен, лексемата *подсъдим* се използва взаимозаменяемо, макар и много по-рядко. Тук се цитират примерни записи от Кодекса:

Раздел 8: Права на **обвиняемия**

Чл. 55 от НПК

- (2) (Нова – ДВ, бр. 7 от 2019 г.) **Обвиняемият** има право да му бъде предоставена обща информация, улесняваща неговия избор на защитник. Той има право свободно да осъществява връзка със защитника си, да се среща насамо с него, да получава съвети и друга правна помощ, включително преди започване и по време на провеждане на разпита и на всяко друго процесуално действие с участие на **обвиняемия**.
- (3) (Предишна ал. 2 - ДВ, бр. 7 от 2019 г.) **Подсъдимият** има право и на последна дума.

Раздел 2: Мярка за неотклонение и други мерки за процесуална принуда
Гаранция
Чл. 61.

- (2) При определяне на гаранцията се взема предвид и имущественото положение на **обвиняемия**.
- (3) (Изм. – ДВ, бр. 63 от 2017 г., в сила от 05.11.2017 г.) Гаранцията, взета от органи на досъдебното производство, може да се обжалва от **обвиняемия** или неговия защитник пред съответния първоинстанционен съд в тридневен срок от предявяване на акта за определянето ѝ. (...)
- (4) Гаранцията може да бъде представена от **обвиняемия** или от друго лице. (...)
- (5) Когато гаранцията не бъде представена в определения срок, съдът може да вземе на **подсъдимия** по-тежка мярка за неотклонение, а в досъдебното производство прокурорът може да направи искане по чл. 62, ал. 2 или чл. 64, ал. 1.

С взаимозаменяемостта на двата термина се срещаме и в текстовете на указанията относно правата и задълженията на обвиняемия, достъпни на уебсайтовете на българските съдилища. Както виждаме, в българските съдебни актове (а изглежда и в други правни текстове) в този конкретен случай се използват два термина за обозначаване на едно и също явление. Терминът *обвиняем* се характеризира с по-голяма честота в текстовете на съдебните решения и тази лексема изглежда по-стабилизирана, но тук не може да става дума за последователна употреба на единия термин, а по-скоро за непоследователност в употребата на двете лексеми. Като вземем предвид преводаческата ситуация и спецификата на превеждания текст, преводачът при превода от полски на български език ще трябва да избере преводаческа стратегия по отношение на употребата на еквивалента. Тук преводачът е изправен пред дилемата дали да използва последователно един от еквивалентите (кой от тях), или да си позволи известна свобода.

В този случай най-добре е да се търси отговор, като се въведат в преводаческата практика и съответни елементи на концептуалния сравнителноправен анализ, който позволява да се определи концептуалният обхват на термина. Докато в стандартния български език двата посочени тук термина могат да се третират като синонимни, тъй като такава информация намираме напр. в многотомния „Речник на българския език“¹¹, не би трябвало да се срещаме с такава

¹¹ В многотомния „Речник на българския език“ се посочва синонимната връзка между лексемите *обвиняем* и *подсъдим* в обща употреба:

2. Като *същ.* **обвиняем м.**, **обвиняема ж.**, **обвиняеми мн.**, в обръщение за *м. р. ед. ч.* -и. *Юрид.* Лице, срещу което е повдигнато съдебно обвинение; подсъдим.“ (<https://iblb.as.bg/rbe/lang/bg/обвиняем/>);

употреба в текстовете на съдебните решения, нито в други правни текстове, понеже се очертава съществена разлика в значението на тези термини в правната действителност. Съгласно написаното в речника на правния социолект в българския език, двата термина се отнасят към различна правна действителност, като означават:

обвиняем – „лице, срещу което е повдигнато обвинение в извършване на престъпление“ (Georgiev, Velinov 1994 : 70);

подсъдим – „обвиняемият във фазата на съдебното разглеждане на делото“ (Georgiev, Velinov 1994 : 82).

За отношение на еквивалентност 1:2 може да се говори при термина *radca prawny* в полския език, на който отговарят два еквивалента в българския език, използвани като взаимозаменяеми: *правен съветник* и *юрисконсулт* (фр. *jurisconsulte*). Термините се различават формално, като първият отговаря на условието за формална и семантична адекватност по отношение на полския термин, а вторият се различава по структурата си, тъй като е неафиксален композитум – нещо нетипично за полския език. При превода на български език преводачът трябва да направи избор. Както виждаме, и двата термина очевидно са част от писмените традиции в българския правен език, като първият е домашна дума, а вторият е заемка, която отново показва силното влияние на френското законодателство върху българското. Макар че и двата избора ще бъдат валидни, изглежда е важен принципът на последователна употреба на един термин в рамките на текста на един и същ акт – принцип, който не е очевиден в българските текстове на съдебни решения, а със сигурност е по-малко очевиден отколкото в полските текстове.

Сред двойките има и други интересни примери. В полската съдебна терминология съществува общ (родов) термин, назоваващ съдебните длъжности *sędzia sądu powszechnego* (вж. Art. 55 Prawo o ustroju sądów powszechnych), докато в българската правна терминология липсва подобен общ термин, назоваващ съдийските длъжности в т.нар. общи (неспециализирани) съдилища. Те се назовават само според съдилището: съдия в районен съд, съдия в окръжен съд и др. (срв. чл. 163 от Закона за съдебната власт). В този случай отношението на еквивалентност в двата езика е 1:0. Освен това в полската съдебна система съществува орган, който се нарича *referendarz sądowy*. Той отсъства в българската

3. Като *същ. подсъдим<ия> м., подсъдима<та> ж., подсъдими<те> мн.* Лице, което е подведено под съдебна отговорност, срещу което се води съдебен процес; обвиняем.“ (<https://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg/подсъдим/> [05.04.2024]).

съдебна система. Органът не може да бъде представен например с термина *съдебен помощник* в българския език, тъй като макар това лице да изпълнява мощни функции по отношение на съдията, то не представлява орган, а обхватът на компетентността му е далеч по-скромен, по-скоро е по-близък до съдебния секретар. В такава ситуация, когато е налице отношение на еквивалентност от типа 1:0, преводачът отново е изправен пред необходимостта да избере преводаческа стратегия. Най-разпространената процедура в този случай обаче е да се въведе в текста на превода адаптирано на български език име *съдебен референдар*, но задължително с обяснителна бележка под линия.

Полски език	Български език
sędzia sądu powszechnego	-
referendarz sądowy	-

Таблица 7: Пример на еквивалентно отношение от вида 1:0

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

По отношение на наблюдаваната и посочена тук основна полска и българска правна терминология, ограничена до наименованията на съдилищата, съдебните органи и техните помощници, както и на страните и другите участници в наказателното производство, може да се заключи, че по-голямата част от термините остават в отношение на денотативна еквивалентност от типа 1:1, т.е. един термин в изходния език съответства на един термин в целевия език и техните денотативни обхвати се припокриват. Този тип отношения се отнасят за 25 термина. Но съществуват и термини, които в целевия език (в този случай българския) не изпълняват условието за еднозначно денотиране, като при тях денотативната еквивалентна връзка, която се среща в двойката, е от типа 1:много, а по-точно 1:2. Такава ситуация изисква преводачът да реши коя лексикална единица ще бъде използвана в целевия текст. Все пак такава решение изисква познаване на книжовните традиции на създаването на правни текстове на български език. Освен това два полски термина нямат еквиваленти в целевия език, което в процеса на превод налага използването на техника на компенсация (компенсаторска техника), за да се постигне резултат на еквивалентност на ниво съдържанието на съдебния акт.

Литература / References

- Choduń 2007:** Choduń, A. *Słownictwo tekstów aktów prawnych w zasobie leksykalnym współczesnej polszczyzny*. Warszawa: Wydawnictwo Trio.
- Gajda 1990:** Gajda, S. *Wprowadzenie do teorii terminu*. Opole: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Powstańców Śląskich.
- Georgiev, Velinov 1994:** Georgiev G., L. Velinov. *Yuridicheski rechnik*. Izdatelstvo Otechestvo. (**Георгиев, Велинов 1994:** Георгиев Г., Л. Велинов. *Юридически речник*. Издателство „Отечество“.).
- Grochowski 2017:** Grochowski, M. Terminologia a jednostki leksykalne systemu ogólnego. O definiowaniu terminów w ustawach o nauce i szkolnictwie wyższym. – In: Przybylska, R., Śliwiński, W. (ed.): *Terminologia specjalistyczna w teorii i praktyce językoznawców słowiańskich*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, pp. 11–28.
- Hałas 1995:** Hałas, B. *Terminologia języka prawnego*. Zielona Góra: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Tadeusza Kotarbińskiego.
- Jasińska-Grabowska 2017:** Jasińska-Grabowska, E. Typy odpowiedniości leksykalnej na przykładzie terminologii fitosanitarnej. – In: *Linguodidactica*, № 21, pp. 119–134.
- Kade 1968:** Kade, O. Kommunikationswissenschaftliche Probleme der Translation. In: Neubert, Albrecht (ed.), *Grundfragen der Unbersetzungswissenschaft*. Leipzig: Karl-Marx-Universität, pp. 3–19.
- Kizińska 2015:** Kizińska, A. *Ekwiwalencja w tłumaczeniu tekstów prawnych i prawniczych na przykładzie polskiego i brytyjskiego prawa spadkowego*. Warszawa: Wydawnictwo C.H.Beck.
- Koller 1979:** Koller, W. *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Wiesbaden: Quelle&Meyer.
- Krzeszowski 1967:** Krzeszowski, T. Fundamental Principles of structural Contrastive Studies. – In: *Glottodidactica*, № 2, pp. 33–39.
- Ligara 2011:** Ligara, B. Relacje między językiem ogólnym a językiem specjalistycznym w perspektywie językoznawstwa polonistycznego, stosowanego i glottodydaktyki. – In: *LingVaria*, № 2(12), pp. 163– 181.
- Lukszyn 2002:** Lukszyn, J. *Języki specjalistyczne. Słownik terminologii przedmiotowej*. Warszawa: Katedra Języków Specjalistycznych Uniwersytetu Warszawskiego.
- Łapa 2015:** Łapa, R. *Język prawny w świetle analizy językoznawczej*. Poznań: Wydawnictwo Rys.
- Mazurkiewicz-Sulkowska 2014:** Mazurkiewicz-Sulkowska, J. *Słowiańska terminologia techniczna (na materiale polskim, rosyjskim i bułgarskim)*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Minkov 2017:** Minkov, D. *Razvitie i harakter na zakonodatelstvoto v Balgaria*. – In: der Bibliothek des Portals www.sadebnopravo.bg <<https://www.sadebnopravo.bg/biblioteka/2017/2/18/->> [06.02.2024] **Минков 2017:** Минков, Д. *Развитие и характер на законодателството в България*. – В: der Bibliothek des Portals www.sadebnopravo.bg <<https://www.sadebnopravo.bg/biblioteka/2017/2/18/->> [06.02.2024])
- Moroz 2020:** Moroz, A. Terminologia prawna w aspekcie normatywnym. – In: *Białostockie Archiwum Językowe*, № 20, pp. 161–176.

ИЗТОЧНИЦИ

Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych <https://orzeczenia.ms.gov.pl>

Dziennik Wyroków i Ogłoszeń Sądowych <https://ebos.pl>

System Analizy Orzeczeń Sądowych <https://www.soas.org.pl>

Съдебни дела <https://dela.bg>

Нормативни актове

КПК: *Kodeks postępowania karnego* – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku (Dz. U. z 1997 r. nr 89 poz. 555)

НПК: *Наказателно-процесуален кодекс* (ДВ, бр. 86 от 28 октомври 2005 г.)

Prawo o ustroju sądów powszechnych – Ustawa z dn. 27 lipca 2001 r. (Dz. U.2024.0.334)

Закон за съдебната власт (ДВ, бр. 64 от 7 август 2007 г.)

Наталия Длугош
Институт по славянска филология
Университет „Адам Мицкевич“
ул. „Фредри“ 10
61-701 Познан
Полша
natrek@amu.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0001-5654-2018>

Natalia Długosz
Institute for Slavic Philology
Adam Mickiewicz University
ul. Fredry 10
61-701 Poznań
Poland
natrek@amu.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0001-5654-2018>